

۱۳۸۲
انجمن حکمت و فلسفه

تئوری هرم هستی، بخش ویژه‌ای از تز دکترای استاد فقید بوده است که در رشته فلسفه آنالیتیک در دانشگاه تورنتو کانادا دفاع شده و با تحسین فراوان از سوی اساتید بنام فلسفه با درجه ممتاز پذیرفته شده است. تئوری هندسی هرم هستی و انتولوژی توحیدی زیربنای تمام تئوری‌های دیگر استاد است و لذا از اهمیت بنیادی در میان آثار استاد برخوردار است.

آگاهی و گواهی

۱۳۸۲
انجمن حکمت و فلسفه

این کتاب، ترجمه و شرح انتقادی رساله تصور و تصدیق صدرالدین شیرازی است که ضمن نقد نظریه‌های صدرالدین، دیدگاه‌ها و تئوری‌های تاسیسی و بدیع استاد حائری درباره ۲ موضوع مهم «تصور» و «تصدیق» که در مبحث «علم» و فلسفه مطرح می‌شود، بیان شده است. این کتاب از سوی انجمن حکمت و فلسفه در سال ۱۳۶۰ برای نخستین بار طبع شد.

کاوش‌های عقل نظری

۱۳۸۲
انجمن حکمت و فلسفه

این کتاب یک دوره مفصل و تحقیقی فلسفه اسلامی است که به اهم موضوعات و مسائل فلسفه اسلامی پرداخته و استاد فقید، پس از فراغت از تحقیق و بحث، آنجا که وضع مطابق با طبع افتاده، به مقایسه و تطبیق پرداخته و سخنانی از دیگران یا به عنوان موافق یا در جهت مخالف آورده است و سپس با همان روش تحقیقی در این سخنان اجتهاد و بررسی کرده است.

فروگاهی حاکمیت به مالکیت

نقد کتاب حکمت و حکومت مهدی حائری یزدی

علی موسوی
دین‌پژوه

باید حکومت کند؟» اصالت می‌یابد. این نوع نگرش به سیاست و حکومت در دوران جدید با درک الزامات مربوط به دولت جای خود را به نگرش نهادی داده و پرسش «چگونه باید حکومت کرد؟» اهمیت یافته است. به نظر می‌رسد این آموزه در غیاب این نوع نگرش طراحی شده و در پردازش آن توجهی به الزامات و دشواری‌های ناشی از آن نشده است. از این‌رو هرگز این پرسش را که چرا اصحاب قرارداد اجتماعی هویت مستقلی برای جامعه سیاسی و دولت در نظر گرفته‌اند، مطرح نکرده است.

مشکل اصلی اصحاب قرارداد جمع میان آزادی فرد و اقتدار دولت بود و فرض وضع طبیعی و گذار از این وضعیت به جامعه سیاسی و نقش قرارداد اجتماعی در این گذار و شکل‌گیری لویاتان یا هیات حاکمه در چنین شرایطی امکان طرح یافت. از این دیدگاه فردیت انسان که مبتنی بر عواطف و امیال نخستین او است، مقتضی رهایی او از هرگونه سلطه است. در عین حال نظم اجتماعی مستلزم محدود کردن این آزادی در موارد تعارض است. دامنه این اقتدار نیز گاه تا حدی است که با بنیادی‌ترین میل انسانی یعنی صیانت نفس تعارض می‌یابد. به عنوان مثال دفاع از وطن و سرزمین ممکن است به کشته شدن فرد یا افراد منتهی شود یا اینکه امنیت جامعه مقتضی مجازات و کیفر تا سر حد مرگ شود. علاوه بر این ایجاد نظم مبتنی بر تنظیم و اجرای قوانین و داور در مورد سرپیچی از آنها است و همه این موارد عبور از فردیت و آزادی انسان را طلب می‌کند. با مروری بر کتاب حکمت و حکومت می‌توان دریافت که مرحوم مولف بزرگوار به پرسش‌هایی فراروی اصحاب قرارداد نیندیشیده و دشواری‌های آنان را حل نکرده است.

روسو کتاب قرارداد اجتماعی را با توجه به مسائلی که هابز و لاک به آن اندیشیده بودند، نگاشت و کوشش کرد تا راهی برای برون‌رفت از مشکلات نظری آنان بیابد ولی حائری به جای تامل نقادانه در این سنت فلسفی بیشتر به مشکلات صوری مربوط به قرارداد پرداخته و به ژرفای آن وارد نشده است. این امر به نوبه خود باعث سوءتفاهم نسبت به برخی از مفاهیم استعمال شده یا دریافت

ناصحیح از آن‌ها شده است. به عنوان نمونه روسو درصدد است به نوعی اتحاد اراده همگانی را با اراده فردی تقویت کند؛ به گونه‌ای که تقابل میان اراده فرد و دولت را منتفی کند. این بعد از اندیشه روسو در دیدگاه حائری مورد توجه قرار نگرفته است. به همین دلیل هیات حاکمه روسو که ناظر به افراد نیست، بلکه مراد از آن کلیت نهاد دولت است را به عنوان مجموعه افراد حاکم تعبیر یا تفسیر کرده است. از این‌رو می‌توان به این نتیجه‌گیری خطر کرد که اندیشه حائری به‌رغم بهره‌گیری از برخی از مفاهیم جدید همچنان متعلق به دوران قدیم بوده و از درک الزامات جدید و چاره‌جویی برای حل آن عاجز است.

۲

نارسایی مفهوم مالکیت: با توجه به جایگاه کانونی مفهوم مالکیت در این آموزه نخست لازم است درباره امکان توجیه حق اعمال قدرت و فرمان‌روایی بر پایه حق طبیعی مالکیت بحث شود. حائری بدان جهت که این حق برخاسته از نیاز طبیعی انسان به تصرف مکانی برای زیست خود است، آن را منصف به وصف طبیعی کرده است. ولی سخنی درباره سازوکار تبدیل این تصرف به اختصاص و تعلق به یک فرد و نیز حدود و ابعاد آن نرانده است. آیا صرف تصرف زمینی موجب اختصاص مالکانه خواهد شد یا اینکه کار و تلاش فرد موجب این اختصاص خواهد شد؟ به نظر برخی از اصحاب قرارداد کار و تلاش انسان واسطه تبدیل این تصرف به مالکیت است. حدود و ابعاد این حق نیز بستگی به میزان نیاز و تلاش او دارد. در واقع، چنان‌که لاک نیز اشاره کرده است، طبیعت برای مالکیت حدی قرار داده است و آن تا آنجا است که کار آدمی می‌تواند در آن اثر کند و تا آنجا که برای آسایش او لازم است.

بر این اساس حدود مالکیت طبیعی، اعم از انحصاری و مشاع آن، بسیار محدودتر از قلمروی سرزمینی است که تشکیل‌دهنده یک کشور است. بنابراین تلقی کشور به عنوان فضای مالکانه مشاع دچار ایراد خواهد بود. به بیان دیگر حدود و مرزهای یک کشور بسیار بیش‌تر از قلمروی مالکیت طبیعی خواهد بود.